

Politikos trumpraštis

Mokslo komunikacija kaip įrankis įrodymais grįstam valdymui Lietuvoje*

*Šis trumpraštis buvo parengtas remiantis REA parengtomis gairėmis „Sharing scientific evidence with policy makers“ ir yra parengtas kaip vizuali iliustracija atliepia gairių metodiką iš dalies kadangi pristatomas trumpraštis yra grindžiamas analitine apžvalgine studija (o ne mokslinių tyrimų duomenimis).

Parengė: Ugnė Dirdaitė, Vita Juknevičienė, Ernesta Platūkytė, Rita Remeikienė, Erika Tauraitė-Kavai

Pagrindinės įžvalgos:

ĮGV fragmentiška

Poveikio atsekamumas nestebimas

Vyrauja ad-hoc procesai

Rekomendacijos:

- Sukurti 5 metų ĮGV (apimančią mokslo komunikaciją) ekosistemos plėtros planą;
- Papildyti mokslinių tyrimų ataskaitų (reikminių tyrimų, valstybės užsakomųjų tyrimų, paskirtinės programos) formą privaloma politinio trumpraščio dalimi, skirta sprendimų priėmėjams
- Instituciškai įtvirtinti MIP kaip žinių tarpininkų rolę ministerijose
- Įsteigti dedikuotą LMT analitikų grupę „mokslas-politikai“ formatams
- Sukurti ĮGV poveikio stebėsenos bei vertinimo metodiką, procesą. Identifikuoti atsakingą instituciją.

Kontekstas

Nors pastaraisiais metais buvo sustiprinta įrodymais grįsto valdymo ir viešosios politikos formavimo (toliau ĮGV) (angl. EIPM) ekosistema, apimanti STRATA analitines programas, mokslo ir inovacijų patarėjų (toliau - MIP) tinklo iniciatyvas ministerijose ir LMT analitinę veiklą, pats ĮGV procesas išlieka fragmentuotas. Tyrėjų bei politikos formuotojų ir sprendimų priėmėjų bendradarbiavimas dažnai priklauso nuo istorinių institucijų ar asmeninių ryšių, projektinių iniciatyvų arba krizių metu išskylančio skubaus poreikio. Tarptautiniai tyrimai rodo, kad tokiose situacijose mokslo-politikai sąveiką dažnai riboja ne informacijos ar duomenų trūkumas, o skirtingi kalbiniai, metodiniai ir kultūriniai žinojimo vertinimo principai (Boswell, 2009; Jasanoff, 2012). Mokslininkai linkę teikti informaciją akademinėmis formomis, orientuotomis į metodinį tikslumą nuoseklumą, tuo tarpu politikos formuotojai siekia greito, aiškiai suformuluoto ir sprendimų alternatyvas nurodančio turinio (Oliver, Cairney, 2019). Tad nors mokslo komunikacijos viešojo valdymo institucijoms pavienės praktikos bei atskiri ĮGV proceso atvejai egzistuoja, bet pasigendama sisteminio modelio.

MIP koordinacinėje darbo grupėje buvo suformuluotos bendros užduotys MIP komandoms. Vienos iš jų tikslas: *atskleisti mokslo komunikacijos viešajam valdymui situaciją Lietuvoje ir pateikti siūlymus, kaip sustiprinti*

sisteminę, įrodymais informuotą mokslo žinių integravimą į viešosios politikos formavimą. Užduoties konkretūs uždaviniai:

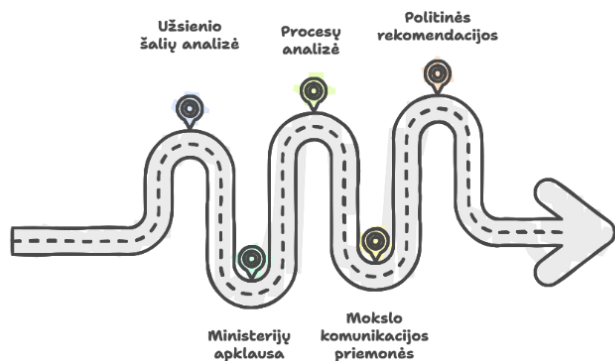
1. Išanalizuoti esamą mokslo komunikacijos, skirtos viešosios politikos formavimui, situaciją Lietuvoje ir iššūkius;
2. Identifikuoti tarptautines mokslo žinių integravimo į viešąjį valdymą praktikas, reikšmingas Lietuvos kontekstui;
3. Išanalizuoti mokslo komunikacijos viešojo valdymo institucijose procesus;
4. Parengti rekomendacijas mokslo komunikacijos stiprinimui viešajame valdyme.

Įgyvendinant šią užduotį buvo atlikta „Įrodymais grįsto valdymo ir mokslo komunikacijos stiprinimas Lietuvoje“ studija, kurios pagrindu parengtas ir šis politikos trumpraštis.

Metodai

Trumpraštis parengtas studijos duomenimis, kuri apima: (1) užsienio šalių (Jungtinės Karalystės, Nyderlandų, Ispanijos, Suomijos, Estijos ir Naujosios Zelandijos) ĮGV analize bei literatūros apžvalga; analizuojamos per procesų ir komunikacijos formatų prizmę, (2) Lietuvos ministerijų darbuotojų atliktą apklausą apie ĮGV procesus bei mokslo komunikaciją (apklausti 9 ministerijų ĮGV procesuose dirbantys ekspertai); (3) Lietuvos ĮGV procesų aprašomąją analizę (remiantis MIP ekspertine

patirtimi), bei (4) Mokslo komunikaciją stiprinančias priemones. Atliktų analizių pagrindu parengtos politinės rekomendacijos (Pav. 1, žemiau).

Pav. 1. Pateikiami studijoje naudoti analizės žingsniai, kurių įžvalgų pagrindu suformuotos rekomendacijos.

Politikos rekomendacijos

1. Sukurti 5 metų JGV (apimantį mokslo komunikaciją) ekosistemos plėtros planą.

Planas turėtų apimti institucijų ir ekosistemos dalyvių vaidmenis (Vyriausybės kanceliarijos, ministerijų, LMT, STRATA, MIP ir kt.), koordinavimo mechanizmą, standartizuotus formatus, konkrečius JGV ekosistemai keliamus tikslus bei uždavinius, poveikio stebėsenos logiką (pvz., kasmetinis poveikio žemėlapis) bei įgyvendinimui skirtų veiklų ir priemonių rinkinį, taip pat, paskiriant ekosistemos koordinatorių (pavyzdžiui, Vyriausybės kanceliariją). Planas padėtų išspręsti studijos identifikuotus dabartinės JGV ekosistemos trūkumus – fragmentiškumą, struktūriniu, valdysenos ir priemonių trūkumus, bei taptų pamatu kultūrinių skirtumų mažinimui tarp mokslo ir viešojo valdymo institucijų.

2. Papildyti mokslinių tyrimų ataskaitų (reikminių tyrimų, valstybės užsakomųjų tyrimų, paskirtinės programos) formą privaloma politinio trumpaščio dalimi, skirta sprendimų priėmėjams.

Ši priemonė leidžia reikšmingai padidinti mokslo indėlį į viešąją politiką, paverčiant tyrimus praktiškai panaudojamais sprendimų priėmimo įrankiais.

3. Instituciškai įtvirtinti MIP kaip žinių tarpininkų rolę ministerijose.

Siūloma institucionalizuoti MIP funkcijas, tokias kaip įtraukimas į problemos formulavimo etapą, mokslo-politikai ir politikos-mokslo klausimų vertimą, užduočių rengimo metodinę priežiūrą, rezultatų integravimo stebėseną ir kontrolę.

4. Įsteigti dedikuotą LMT analitikų grupę „mokslas-politikai“ formatams.

3–5 analitikai galėtų padėti MIP ir ministerijoms formuluoti temų apimtį, vertinti tyrimų kokybę ir standartizuoti produktų formatus. Tai praktikuojama Suomijoje (STMT) ir Estijoje (EMT).

5. Sukurti JGV poveikio stebėsenos bei vertinimo metodiką, procesą. Identifikuoti atsakingą instituciją.

Lietuvoje JGV poveikio atsekamumas šiuo metu yra žemas ir fragmentiškas, nes poveikis dažniausiai matomas tik pavieniauose atvejuose, o vieningos metodikos, sistemingo matavimo ir metinės atskaitomybės praktikos nėra. Tai reiškia, kad net ir sukūrus kokybiškus mokslo komunikacijos produktus (trumpaščius, įžvalgas, rekomendacijas), dažnai neįmanoma aiškiai atsakyti, kur ir kaip jie realiai prisidėjo prie sprendimų priėmimo. Tuo tarpu aukšto poveikio atsekamumo šalys (JK, Nyderlandai) rodo, kad poveikis tampa matomas ir valdomas tik tada, kai jis formaliai integruojamas į procesus: registruojamas žinių „kelias“ nuo problemos identifikavimo iki sprendimo, fiksuojami panaudojimo atvejai komitetuose, teisėkūroje, strateginiuose dokumentuose ir konsultacijose.

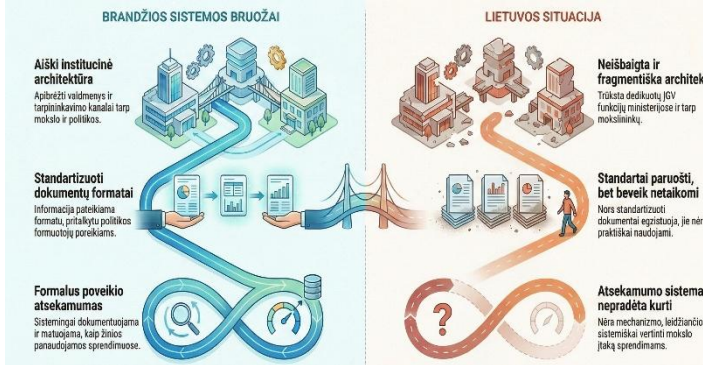
Studijos įžvalgos (įrodymai)

Studijos svarbiausios įžvalgos, pagrindžiančios rekomendacijas, pateikiamos žemiau.

Pagal užsienio šalių JGV analizę:

- JGV vertinamas pasitelkiant **poveikio atsekamumą**, parodantį, kiek aiškiai galima identifikuoti, kaip mokslo komunikacijos produktai prisideda prie sprendimų priėmimo. Aukščiausio atsekamumo lygmuo – **Jungtinė Karalystė** ir **Nyderlandai**, kuriose poveikio atsekamumas sistemingai dokumentuojamas, integruotas į teisėkūros ir strateginio planavimo procesus.
- Brandžios mokslo komunikacijos sistemos pasižymi trimis kertiniais bruožais, tokiais kaip:
 1. **Aiškiai organizuota institucijų architektūra** ir apibrėžti tarpininkavimo kanalai;
 2. **Standartizuoti**, politikos naudotojams pritaikyti **dokumentų formatai**;
 3. **Formalus ir sistemingas poveikio atsekamumas**, leidžiantis matuoti žinių panaudos rezultatus.
- **Lietuvos JGV ankstyvoje formavimosi stadijoje** - (1) institucinė architektūra yra neišbaigta, fragmentiška (nėra dedikuotų funkcijų ministerijose nei mokslininkų); (2) neseniai paruošti standartizuoti dokumentai, tačiau beveik netaikomi); (3) atsekamumo sistema nepradėta kurti.

Infografikas, apibendrinantis esminius Lietuvos ir brandžios JGV sistemos skirtumus, yra pateikiamas **Pav. 2.**

Pav. 2. Lietuvos situacijos palyginimas su brandžiomis JGV sistemomis.

Pagal ministerijų darbuotojų apklausą ir mokslo komunikacijos apžvalgą:

- Didžiausia paklausa mokslinėms įžvalgoms kyla **strateginių dokumentų rengime**, o ne sprendžiant krizes ar operatyvius klausimus.
- **Mokslinių įrodymų** paieška ministerijose yra labiau **individuali**, atliekama naudojantis tarptautinių organizacijų analize ar atliekant tyrimus, bet ne žinių mainų kanalais, arba per ilgalaikes partnerystes su mokslininkais.
- Tik apie **1/5 iš apklaustų ministerijų ekspertų įvardino, kad jų ministerijos turi formalizuotas mokslinių įžvalgų gavimo procedūras**, duomenimis grįstos politikos įgyvendinimo planus.
- Mokslinius tyrimus ir/ ar duomenis ministerijos dažniausiai finansuoja iš **valstybės biudžeto** ir Lietuvos mokslo tarybos priemonių, o ES projektų galimybės pasitelkiamos retai.
- Pagrindiniai iššūkiai: **nepakankama** duomenų/ įžvalgų **kokybė, ilgį užsakymo terminai** parodo mokslinių tyrimų kokybės standartų ir vertinimo metodikų trūkumą.
- Ministerijų atstovai norėtų **centralizuoto finansavimo taikomiesiems tyrimams**, reguliarių susitikimų su mokslininkais ir teminių pristatymų, didesnio mokslinių tyrimų autentiškumo, kokybės ir pritaikomumo.

Pateikiamas infografikas, apibendrinantis mokslinių įžvalgų panaudojimo iššūkius ir ministerijų lūkesčius. (Pav. 3).

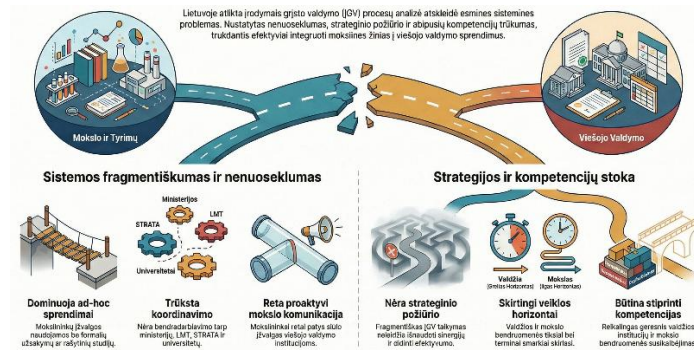

Pav. 3. Apibendrintos įžvalgos, parengtos remiantis ministerijų darbuotojų apklausa.

Pagal JGV procesų Lietuvoje analizę (MIP):

- **Sistemos fragmentiškumas ir JGV taikymo nuoseklumo stoka.**
 1. Dominuoja paklausa grįstos **ad-hoc** JGV formos – ministerijų darbo grupės, komitetai, ministerijų renginiai, seminarai, diskusijos, kur mokslininkų įžvalgos naudojamos be formalaus užsakymo ar rašytinės studijos. Sprendimai, kada ir kaip įtraukti mokslą, dažnai priimami **ad-hoc** principu: vieni procesai remiasi išsamiais tyrimais, kiti – tik ekspertinėmis nuomonėmis ar administraciniais duomenimis.
 2. Proaktyvi mokslo komunikacija viešojo valdymo sektoriui institucijoms reta.
 3. Pastebimas JGV koordinavimo trūkumas tarp ministerijų, LMT, STRATA ir universitetų.
- **Strateginio požiūrio poreikis.** Selektyvus ir fragmentiškas JGV taikymas neleidžia išnaudoti susidarantių sinergijų bei didinti efektyvumą.
- **Kompetencijų stoka.** Viešojo valdymo institucijų bei mokslo bendruomenės veiklos horizontai, tikslai bei terminai yra labai skirtingi, todėl būtina stiprinti kompetencijas siekiant geresnio susikalbėjimo.

Pateikiamas infografikas, apibendrinantis JGV procesų esminius sisteminius iššūkius (Pav. 4).

Pav. 4. Įrodymais grįsto valdymo iššūkiai Lietuvoje.

Naudoti šaltiniai

Boswell, C. (2009). The Political Uses of Expert Knowledge. Immigration Policy and Social Research. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511581120>

Cairney, P., Oliver, K. (2019). Evidence-based policymaking is not like evidence-based medicine, so how far should you go to bridge the divide between evidence and policy? *Health Research Policy and Systems*, 15, 35. <https://doi.org/10.1186/s12961-017-0192-x>

Dirdaitė, U., Juknevičienė, V., Platūkytė, E., Remeikienė, R., Tauraitė-Kavai, E. (2026). Įrodymais grįsto valdymo ir mokslo komunikacijos stiprinimas Lietuvoje. <https://lmt.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/mokslo-politika/mokslo-ir-inovaciju-patareju-tinklas/>

Kontaktai

Ugnė Dirdaitė - Mokslo ir inovacijų patarėja, vykdanči funkcijas Žemės ūkio ministerijoje, ugne.dirdaite@lmt.lt

Vita Juknevičienė - Mokslo ir inovacijų patarėja, vykdanči funkcijas Vidaus reikalų ministerijoje, vita.jukneviene@lmt.lt

Ernesta Platūkytė - Mokslo ir inovacijų patarėja, vykdanči funkcijas Socialinės apsaugos ir darbo ministerijoje, ernesta.platukyte@lmt.lt

Rita Remeikienė - Mokslo ir inovacijų patarėja, vykdanči funkcijas Susisiekimo ministerijoje, rita.remeikiene@lmt.lt

Erika Tauraitė-Kavai - Mokslo ir inovacijų patarėja, vykdanči funkcijas Kultūros ministerijoje, erika.tauraite@lmt.lt